

RIJEČKA FILOLOŠKA POVIJEST

Diana Stolac

RIJEČKI FILOLOŠKI PORTRETI

Biblioteka časopisa Fluminensia, knjiga 2.

(Filozofski fakultet, Rijeka 2006.)

Knjiga *Riječki filološki portreti* sintetizira gotovo dvadesetogodišnji rad autorice Diane Stolac u proučavanju filološkog djelovanja pojedinaca sredinom devetnaestog stoljeća koji su rodnom ili djelovanjem vezeni za Rijeku i njezinu okolicu. Knjiga obuhvaća 14 cjelina, sastavljenih od prvi put objavljenih tekstova ili od već objavljenih, dopunjenih i prilagođenih tekstova.

U prvome poglavlju *Filološke teme i dileme u 19. stoljeću* autorica prikazuje društvena i kulturna kretanja u 19. stoljeću kao okvir u koji smješta filološku problematiku, ponajprije dosege višestoljetnih hrvatskih standardizacijskih procesa, s osobitim obzirom na otvorena gramatička, leksička i pravopisna pitanja. Onodobne književnojezične koncepcije prikazuje u okviru triju središta hrvatskih kulturnih zbivanja i filološkog djelovanja. Ti su filološki pravci poznati u filologiji pod imenima zagrebačka filološka škola, riječka filološka škola i zadarska filološka škola. Autorica upućuje na razlike u književnojezičnoj koncepciji i načinu djelovanja svake pojedine škole. I dok je zagrebačka filološka škola imala najširi opseg djelovanja i najviše sljedbenika, to se ne može reći za riječki i zadarski

filološki pravac. Ovi potonji imaju "jake filološke osobnosti za predvodnike, koji su uobličili samo neke dijelove svoje književnojezične koncepcije" i samo uži krug sljedbenika. Stoga autorica zaključuje "samo bi se zagrebačka filološka škola s potpunim opravdanjem mogla i trebala zvati filološkom školom, dok bi za riječke i zadarske filološke napore više odgovarao naziv riječki i zadarski filološki krug". Od svih problema kojima su se bavili predstavnici tih triju filoloških pravaca autorica izdvaja sljedeća pitanja: osnovica hrvatskoga književnog jezika, pravopisna pitanja (grafijska rješenja za palatale, refleksi "jata"), gramatička pitanja (osobito oblikotvorni morfemi u množini imenica) i leksikološka pitanja, ponajprije uspostava naziva pojedinih struka. U posljednjim desetljećima 19. stoljeća ojačala je četvrta književnojezična koncepcija. Bili su to jezikoslovci nazvani hrvatski vukovci. Njihovi su predstavnici dijelom nasljeđivali filološke prinose svojih prethodnika, ali i znatnije odstupili od njihovih koncepcija.

Nakon uvodnog pregleda književnojezičnih tema i sporenja predstavnika pojedinih filoloških koncepcija u 19. stoljeću, Diana Stolac se u sljedećem

poglavlju pod naslovom *Riječki filološki krug* usredotočuje na onodobnu filološku djelatnost i uopće kulturno ozračje u Rijeci. Najprije daje sažet prikaz jezikoslovnih spoznaja iz pera suvremenih proučavatelja povijesti hrvatske filologije. Kako je mnogo toga o riječkom filološkom krugu ostalo neosvijetljeno i nedorečeno, autorica je u ovome poglavlju naznačila nužnost novih pristupa toj temi i revalorizaciju spoznaja o riječkoj filološkoj povijesti, te dala pregled imena i djelatnosti koje su obilježile riječki kulturni i javni život i koji se izravno ili neizravno tiču riječkog filološkog kruga. Osim filologa kojima su posvećena posebna poglavlja lapidarno se prikazuje rad i drugih riječkih filologa, kao što su Bude Budisavljević, Ivan Črnčić, Ivan Fiamin, Antun Mažuranić i Adolfo Veber Tkalčević. U narednim se poglavljima portretiraju glavni predstavnici riječkog filološkog kruga.

Četvrto je poglavlje posvećeno *Franu Kurelcu*, predvodniku i jedinom dosljednom promicatelju književnojezične koncepcije riječkog filološkog kruga. Pridržavajući se jednakog modela u portretiranju pripadnika riječkoga filološkog kruga, Diana Stolec se najprije kritički osvrće na relativno opsežnu literaturu o Franu Kurelcu, potom navodi faktografske podatke relevantne za razumijevanje njegova filološkog djelovanja i, konačno, iz njegovih radova i polemika iščitava njegovu književnojezičnu koncepciju. U ovome su poglavlju potanko prikazane morfološke značajke Kurelčeve književnojezične koncepcije. Leksičke se posebnosti očituju u naglašenom purizmu i arhaiza-

ciji, o čemu autorica govori u prethodnim poglavljima. Autorica prepušta čitateljima da upotpune sliku o Kurelcu izborom tekstova iz njegove korespondencije jer ta "pisma govore više od ikakvih drugih riječi".

Peto poglavlje portretira *Vinka Pacela*, "jednoga od – nezasluženo – manje poznatih" pripadnika riječkog filološkog kruga. Autorica na njegovu djelu pokušava "pokazati traženja odgovarajuće književnojezične koncepcije između Kurelca i Šuleka, između Rijeke i Zagreba". Portretiranje započinje prikazom Pacelovih biografskih podataka u kontekstu onodobnih kulturnih i filoloških kretanja. Primjenjujući jedinstveni pristup u portretiranju, autorica najprije rekonstruira širi društveni i kulturni kontekst koji je utjecao na Pacela i oblikovao njegovo cjelokupno djelovanje. Proučavatelji povijesti hrvatskoga književnog jezika naznačuju da je mladi Pacel gorljiv Kurelčev pristaša, ali je kasnije u mnogome odstupio od svojih mladalačkih stajališta, smatrajući da je Kurelac u mnogim postavkama pretjerao pa se približio stajalištima zagrebačke filološke škole. Autorica potom donosi niz novih podataka o Pacelovu filološkom radu vidljivih iz njegovih priloga "Iz hrvatske sinonimike", "Naše nazivlje u prirodoslovnih naukah", prijevoda češkog udžbenika "Rudoslovlje za gimnazije i realne škole", "Nauk o dudarstvu, bubarstvu i svilarstvu". U tim je radovima Pacel pokušao dati svoj prilog razrješenju prirodoslovnih terminoloških dvojbi. Pacel se i kasnije vraćao stručnom nazivlju odabirući između postojećih ili stvarajući svoje nazive za filozofske pojmove

C. K. naučitelju brodoslovja u Rēki 1852." Nakon uvodnih konstatacija o ustroju toga dvojezičnog rječnika, autorica na odabranim primjerima pokazuje njegove značajke glede podrijetla, tvorbe i sinonimije uvrštenih riječi.

Posljednje je poglavlje posvećeno **Boži Babiću**, Mikočevu nasljedniku u pomorskoj leksikografiji. Božo Babić objavio je 1870. godine u Trstu rječnik s oko osamsto hrvatskih nautičkih termina pod naslovom "Morski riečnik hrvacko-srbski usporedjen sa talijanskijem jezikom od jednoga pomorca". Autorica drži da je uvodnim tekstom u kojem govori o nužnosti stvaranja slavenskoga i hrvatskoga nautičkoga nazivlja taj rječnik koji obaseže samo 17 stranica "u temeljima hrvatske pomorske ne samo leksikografije nego i leksikologije". Autorica prikazuje taj dvojezični rječnik s gledišta tvorbe uvrštenih natuknica i sa semantičkog stajališta. Potom slijede informacije o ostalim leksikografskim crticama koje su dodane u Babićevim putopisima. Dodatak "Nizac hrvatskih rieči po moru, kako se čuju u samome narodu" sadrži oko 350 natuknica i predstavlja glosar s ekvivalentima na dva jezika, često sa sinonimima, bez dodatnih objašnjenja. Nakon analize toga rječnika Diana Stolac je zaključila da je Božo Babić pokušao naći hrvatske riječi gdje god je to mogao. Zamjetna je i uporaba kalkova, ali i riječi drugačijih likova od onih u prvome rječniku. Intenzivan rad na prikupljanju hrvatskoga pomorskog nazivlja očitavao se u tome što je Božo Babić objavio još dva specijalna pomorska rječnika "Nazivlje korita i jedrilja brodova u hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku"

(1877) i "Zapovjed brodovnih obava u hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku" (1878). Oba su rječnika strukturirana na načelu semantičkih grozdova, što je "leksikološki ... opravdano i u skladu ... s korpusom koji pojedini rječnik predstavlja". Po autoričinu sudu, to je načelo najprimjerenije jer "specijalni rječnici imaju dodatnu funkciju da svaki pojam koji spominju smještaju u skupinu pojmova koji su mu po namjeni bliski". Prvi je rječnik podijeljen u dvadeset, a drugi u četrnaest značenjskih skupina. Oba su rječnika trojezična, ali redosljed jezika nije onakav kako sugeriraju njihovi naslovi. Natuknica je na talijanskom jeziku, a objašnjenja na hrvatskom i njemačkom jeziku. Autorica analizira središnji, tj. hrvatski rječnički stupac tvorbeno i morfološki. Posljednji je Babićev rad naslovljen "Pomorski rječnik ili nazivlje za brodarenje na moru" objavljen 1901. godine u Senju. Babić će tim velikim općim pomorskim rječnikom "popuniti praznine u hrvatskome pomorskom nazivlju" s ciljem uvođenja "hrvatskoga jezika kao ravnopravnoga u društvo pomorskih zemalja u Austro-Ugarskoj Monarhiji, gdje je tu funkciju imao talijanski jezik". Posljednje Babićevo leksikografsko djelo, trojezični talijansko-hrvatsko-njemački rječnik s više od 1160 natuknica autorica je analizirala tvorbeno, a njegova rješenja ovjerila s obzirom na praksu današnjeg pomorskog nazivlja i zaključila da današnja "norma prihvaća neka Babićeva terminološka rješenja, a za novija tehnološka postignuća slijedi isti leksikografski postupak".

Knjiga je opremljena popisom od 188 referencija citirane i korištene literature,

kazalom imena i sažecima na hrvatskom, engleskom, njemačkom, talijanskom, češkom i mađarskom jeziku.

Ova monografija daje zaokruženu sliku riječke filologije u 19. stoljeću i prilog je poznavanju standardizacijskih procesa u hrvatskome jeziku. Ona pokazuje da Rijeka u 19. stoljeću nije na jezikoslovnome planu bila provincija, nego je bila jedno od triju središta u kojem se promišljala standardizacija hrvatskog jezika. Književnojezična koncepcija riječkog filološkog kruga doprinijela je normiranju hrvatskoga

jezika, čak i kad su pojedina rješenja bila suprotna općeprihvaćenim stavovima proizašlim iz zagrebačke filološke škole. Prema autoričinu mišljenju Kurelčeve su polemike snažno poticale predstavnike zagrebačke filološke škole na izoštravanje stavova i time su značajno pridonijele normiranju hrvatskoga jezika.

Pisano jednostavno i razumljivo, ilustrirano slikama i faksimilima ova je monografija namijenjena stručnim krugovima, ali i široj javnosti koju zanimaju filološke teme ili riječko kulturno i filološko ozračje u 19. stoljeću.

Marija Turk

PRETHODNICI KAO SUGOVORNICI

Ivo Pranjković
FILOLOŠKI VJEKOPISI

(Disput, Zagreb 2006.)

Knjiga Ive Pranjkovića *Filološki vjekopisi* ima 308 stranica i u njoj je autor objedinio tekstove (njih 21) koji su nastali i objavljeni između 1985. i 2005.g., a svi se tiču hrvatske filologije, najviše njezine povijesti, dijelom i sadašnjosti. Ako bismo još točnije htjeli odrediti narav tih tekstova, mogli bismo reći da su pisani kao prilog povijesti hrvatskoga jezikoslovlja, posebice onoga koje se bavilo hrvatskom gramatikom i hrvatskim leksikom. U knjizi se opisuju osobe i

djela od druge polovice 18. st. do danas pa se, dakle, po opisanom vremenskom rasponu, to poklapa s poviješću modernoga hrvatskoga jezičnoga standarda. Na kraju se nalazi opsežna bibliografija znanstvenih radova o problemima povijesti i sadašnjosti našega standardnoga jezika, ali i onih koji govore o starijoj povijesti književnojezičnih idioma na našim prostorima.

Autor je tekstove u knjizi podijelio u četiri skupine, a kriterij mu je bio, kako